

Barva a její vnímání u malých dětí

Symbolický význam barvy

Pavla Novotná

Přečíst a přemýšlet o obsahu tohoto článku:

ŠTĚPÁNKOVÁ, Kateřina. (2013). Jak „zabít“ tvořivost ve výtvarné výchově. *Kultura, umění a výchova*, 1(1) [cit. 2013-10-03]. ISSN 2336-1824. Dostupné z:

http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualni-cislo&casopis=3&clanek=21.

Proč se spontánní výtvarný projev dětí využívá k diagnostice či v terapii? Co nám mohou prozradit barvy

Mrtvý králíček (6 r.); bezprostřední zpracování smrti domácího zvířete; dítěti je barva prostředkem sdílení emocí, pomocí kterého je schopno expresivně zachytit prožitek smrti.

- Naléhavost situace je zdůrazněna geometrickými symboly, kříží, sluncem v naprosto nepřírozené poloze s křížem. Linie je roztřesená, nespojitá, tenzní, vedená silným tlakem s bloky.

Můj nový králíček (6 r.); obraz od stejné autorky, který vznikl asi v týdenním odstupu. Kresba je o poznání klidnější, barevně vyrovnaná, tlak se ustálil, linie jsou realizovány dlouhými spojitými tahy bez tenzí. Zajímavé je znázornění tématu: dítě drží králíčkovu vodítka v obou rukou, „protože má strach, aby jí králíček neutekl. Srdíčka jsou pro králíčka, aby věděl, že ho mám ráda.“

Co všechno nám může dětská kresba prozradit?

Z hlediska výstavby prostoru, barevnosti, kompozice a stavby objektů?

- někdy se motorika a psychika nevyvíjí rovnoměrně, grafický projev neadekvátní intelektuálním schopnostem může ukazovat na problém v motorice, např. opoždění motorického vývoje, výtvarný projev tělesně postižených (např. po obrně apod.)
- kresbu nutno brát pouze jako doplňkovou metodu ve zkoumání inteligence
- kolísání kvality výkonu je běžný jev. nelze diagnostikovat podle jednoho výtvoru, je nutné pozorovat DVP v delším procesu a všimnout si odchylek
- osobnost nelze posuzovat pouze na základě jedné psychologické metody např. jen podle kresby či malby. Ta je jen jednou z metod, kterou má psycholog pro poznání dítěte k dispozici. Může tak doplnit ostatní psychologické metody a testy
- vztahy s okolím, v rodině, ve škole, komunikativnost x uzavřenost; sociální situace rodiny ve společnosti
- kresba dítěte může odhalit i týrání, sexuální zneužívání, depresivní sklony, neurózy, zpomalení vývoje, mozkové dysfunkce a vážné psychické onemocnění nebo postižení

Postup při interpretaci spontánního dětského výtvarného projevu

Dětský výtvarný projev obsahuje četné znakové geometrické, lineární, prostorové a barvové komponenty, které mohou být vykládány jako symboly a lze na ně nahlížet a vykládat je v tomto kontextu.

S těmito symboly dítě tvořivě zachází a naplňuje je tak individuálním obsahem, přičemž tyto spolu s dalšími neopomenutelnými prvky tvoří autentickou výpověď o světě dítěte.

SYMBOL

- **Symbol** (z řec. σύμβολον, lat. *symbolum*) je obvykle vizuální znak, znamení, emblém nebo značka, která odkazuje na určitý konvenční nebo tradiční význam. Tak písmeno znamená hlásku, \$ je symbol pro dolar a dopravní značka znamená zákaz nebo příkaz.
- Symbol tak může znamenat či shrnovat i velmi bohaté obsahy: tři roviny (obec lidská, národní, osobní)

Projektivní testy barev (příklady)

- https://wikisofia.cz/wiki/Projektivn%C3%AD_metody
- https://is.muni.cz/el/1441/podzim2015/SC4MK_PPD/um/Luscheruv_barvovy_test.pdf

Yves Klein - mistr modré

- Zemřel 34
- YKB
- Judo

Yves Klein ([28. dubna 1928 Nice, Francie](#) – [6. června 1962 Paříž, Francie](#)) byl [francouzský](#) výtvarník, jehož dílo se stalo podnětem pro [konceptuální umění](#) a umění používající jako svůj výrazový prostředek [happening](#). Známý se stal především svými [monochromními](#) obrazy, na nichž aplikoval temně zářivou ultramarínovou barvu.

<https://www.youtube.com/watch?v=dZ14kux-IA> (sekvence 5:07, 10:56)

Mark Rothko

Mark Rothko ([25. září 1903](#) v [Daugavpilsu](#) – [25. února 1970](#) v [New Yorku](#)) byl americký malíř lotyšského původu. Narodil se v dnešním [Lotyšsku](#) v židovské rodině jako Marcus Rothkowitz. Jeho malby jsou převážně [abstraktní](#), Rothko byl průkopník tzv. malířství barevných ploch. Je jedním z představitelů [abstraktního expresionismu](#).

BBC Síla umění: Simon Schama : Mark Rothko
(Sekvence 0:0 a 20:05)

Co je to vlastně spontánní dětský výtvarný projev?

Jaký je typický výtvarné projev předškoláka? Z hlediska zobrazování prostoru v ploše, zacházení s barvami a zobrazování postav a jiných objektů?

Co bylo dřív? Čáry nebo skvrny?

Proč některé děti nerady kreslí a nekreslí obrysy?

MALÍŘSKÝ - HAPTICKÝ typ

Tíhnutí ke ztvárnění - přepisu viděného/vnímaného pomocí barevných či strukturovaných ploch

typem „introvertním“ (J. Uždil), „malířským či plastickým“ (R. Trojan), „imaginativním“ (V. Roeselová), „haptickým“ (V. Löwenfeld) apod.

“Nezapadají” svojí tvorbou mezi ostatní - mnohdy zažívají pocity nepochopení

- jejich díla se vymykají většinové produkci - bývají nuceny do nápodoby

- výrazná práce s barevnou plochou, strukturou a kompozicí obrazu (aspekty se objevují v celé šíři výtvarných projevu)

- projev je matoucí - někdy velmi dlouho nevytvářejí klasické „grafické typy“ (nekreslí)

- obrysy a detaily jsou druhořadé, barva, plocha a struktura mají významnou funkci i hodnotu

„... k podobě obrazu skutečnosti se dopracovává jiným způsobem. Využívá k tomu rané kinestetické zkušenosti, dojmy z dotyku, pocity svalového napětí a uvolnění, uplatňují se u něj výrazněji vjemy chutí, vůní, váhy, rozdílných teplot povrchů předmětů. Při výtvarných aktivitách se takto vnímající tvůrce přímo stává součástí obrazu. Z toho důvodu je volba barvy ovlivněna subjektivním pocitem a méně koresponduje s lokální barevností a věčnou konstantou zobrazovaných objektů.“ (Perout, 2005).

- budoucí umělecké předpoklady - SOCHAŘI, MALÍŘI,...

CHLAPEC (4-6 let)

Malířský - haptický výtvarně projevový typ

- záliba v **komponování ploch a malířský až haptický způsob** práce s barvou převažují v celé šíři jeho spontánní výtvarné tvorby
- v době nástupu do první třídy základní školy došlo k proměnám výtvarného projevu
- tvůrčí charakter přesto „vyvěral“ z produkce i v tomto období

- „čisté“ výtvarné typy se vyskytují vzácně
- učitel se s nimi v praxi může potkat a měl by být připraven
- **nemusí nutně umět určovat výtvarnou typologie dítěte, neboť většina dětí je přeci jenom typem smíšeným a výtvarné preference se v tomto věku stále formují a rozvíjejí**
- zpracování stejného námětu dětmi stejného věku - **se bude lišit** nejen kvůli rozličným vývojovým hlediskům, ale také kvůli výtvarným typologickým

rozdílnostem (osobnosti)

“Pokud dítě spontánně nevytváří dostatečně rozpoznatelná zvířata, postavy, objekty a podobně - **není vhodné** jej do tohoto způsobu zobrazování nijak nutit ani nevědomě či záměrně před ostatními dětmi některý ze způsobů zobrazování chválit či vyzdvihovat.”

Chybou by také bylo učit dítě kreslit nebo jakkoliv opravovat jeho „nedokonalé“ tvary a nabízet mu „dospělá“, často velmi stereotypní a schema- tizující řešení kresby postavy či jiných objektů nebo mu nabízet jakékoliv cizí vzory (Babyrádová, 2014, s. 60).

Je žádoucí **vždy podporovat autentický výtvarný projev** dětí, ač se nám dospělým může zdát nesrozumitelný či „nehezký”.

- Dítě není odkázáno na vnější vzory, tvoří převážně samo ze sebe na základě synestetických zkušeností...
- **Není nikdy** třeba korigovat pro dospělé nesprávné zobrazování ani nabízet

- DVP by neměl být z pozice dospělého hodnocen pouze podle toho, jaké dosahuje estetické kvality, nebo dokonce podle toho, jak se výtvor podobá viděné realitě.
- měl by být vnímán jako vyprávění o vnitřním světě dítěte, který se skrze výtvarný projev propojuje se světem vnějším.

„Někteří rodiče a učitelé v domnění, že je třeba dítě naučit kreslit opravují dle jejich přesvědčení nemotorně vyvedené nedokonalé tvary a nabízejí mu vlastní schémata kresby domu, postavy, krajiny a předmětů, která jsou odvozena z proporčních pravidel renesančního kánonu zobrazování ...“

H.Babyradová-Stehlíková

Pestrost a rozmanitost ve výtvarném ztvárnění je zcela přirozená a žádoucí, je dokladem zdraví a vitality dětí.

Konformita, vzájemná podobnost, opakující se bezradnost, nezájem a obavy z vlastního vyjádření poukazují na to, že se děti pohybují v prostředí s převahou činností potlačujících kreativitu, kde nemohou plně rozvinout svůj potenciál.

→ **Kolorit (barevná nadsázka)** – Potřeba rozlišit jednu barvu od druhé, nezájem o lomené tóny a využití barvy jako kontury vede k tomu, že reálná barevnost věcí je transponována do nové polohy. Tato barevná nadsázka v sobě obsahuje také emocionální vztah k zobrazeným prvkům.

Výtvarně projevová typologie...co to je Co jsem já za typ?

- Charakteristický výtvarný projev poukazující na odlišnosti ve způsobu smyslově vnímané skutečnosti či prožívání a přepisu do výtvarného jazyka
- Přirozené tíhnutí k určitým výtvarným projevům
- Škála svébytných znaků a způsobů zobrazování = originální a rozpoznatelný autorský „**rukopis**“
- Většina dětí je smíšeným typem

- **dětská tvorba „spoluurčena jedinečnou strukturou osobnosti dítěte“** (Uždil, 1976, s. 122 a další teoretici od 60. let 20. stol.: např. Herbert Read ve *Výchově uměním* (1958) v kapitole věnované souvislostem lidského temperamentu a výtvarného projevu. Zkušenost s tvorbou zrakově postižených dětí ovlivnila významného autora Viktora Löwenfelda k vypracování systému typologické diferenciaci zahrnující vizuální, haptický a smíšený typ. Dále např. Jaromír Uždil (extravertní, introvertní, smíšený typ), Roeselová (typ vizuální, imaginativní, dekorativní, syntetizující) či Trojan (grafický, malířský, plastický, výtvarně-konstruktivní typ).

- orientace umožňuje **individualizovat a diferencovat** didaktický přístup a předkládání přiměřené vzdělávací nabídky.

- nejen respekt vývojovým, ale výtvarně projevovat typologii - **součást přiměřeného hodnocení** i interpretace

GRAFICKÝ - VIZUÁLNÍ typ

Tíhnutí ke ztvárnění - přepisu viděného/vnímaného pomocí linií nebo ploch

(„extravertní“ (J. Uždil), „grafický či možná i výtvarně konstruktivní“ (R. Trojan), „vizuální“ (V. Löwenfeld, V. Roeselová))

- výtvarné tvarosloví vytvářené **hlavně pomocí čar a linií a doplňované barvou** je poměrně běžnou výbavou mnoha předškolních dětí.

- inklinují k zachycování tvarů **pomocí vodící obrysové linie**, při práci s barvou štětcem spíše kreslí, rády obtahují, používají kontrastní barvy podtrhující jednotlivé linky apod.

CHLAPEC (4) - schopen představu zachytit pomocí jednoduchých tahů, lineárních detailů a bravurně ztvárnit hlavní rysy podoby jednotlivých zvířat. Kresba obrysů hraje stežejní roli. Typologické tíhnutí se promítá i do výběrovosti výtvarných vyjadřovacích prostředků.